Kapitalets väldiga kropp 2

Sverige är suveränt

Manuel Echeverría

2023-04-11

Bild.

Experiment 1: Art-history sample → Vladimir-Tatlin styled Constructivism

Sample: Little Machine Constructed by Minimax Dadamax in Person

AI-genererad 2022-06-29

Inramning. Influerad av Kirsebergs konsthall, 90-tal.

Nyckelord:
Modern penningteori (MMT);
Pengar; *Hållbar tillväxt; AI*

Den ekonomiska teorin som dominerar den högre förvaltningen och akademin världen över *är felaktig från grunden*. I korthet, överlever den inte ens på sina egna premisser och förkastas av data. Hur och varför förklaras redan i första kapitlets inledande rader, med fokus på pengarnas roll i samhällsekonomin. På en A4-sida klargörs

- Vad pengar är.
- Varför hela statsskulds-debatten är en bluff.
- Hur självständiga stater alltid kan finansiera reformer.
- Varför överskott i statsbudgeten kan skada ekonomin.
- Varför reformer aldrig är skattefinansierade.

Avgränsningen handlar framförallt om finansiering. Resterande ekonomiska myter avlivas i folkbildningslitteratur på engelska för intresserade.

Utgångspunkten i första artikeln var en handfull stora elbolag. Urvalet räckte dock för att förkasta de bärande bjälkarna i den politiska debatten sedan årtionden tillbaka. Slutsatsen blev att jämförbara bolag varken behöver fler förmåner eller att politiken är bunden till små justeringar av den ekonomiska modellen. Massiva reformer kan finansieras endast med överflödet från ett filament av nationalekonomin utan att dessa behöver höja priserna eller stå utan ansenlig profit. Dessutom finns inga belägg för tvingande hot från globala finansiella flöden som måste blidkas.

Detta nummer tar istället ett samhällsekonomiskt helhetsgrepp. Inledningsvis presenteras den mest framgångsrika alternativa teori-bildningen, som stöds av data och logiskt hållbara argument. Källorna är framförallt från perspektivet *modern penning/monetär teori* (MMT) och räcker för att söka sig vidare. Dessa diskuteras kritiskt och slutsatsernas bäring för Sveriges ekonomi diskuteras separat.

Hela landets kapital och staten avhandlas denna gång. Tusentals miljoner (miljarder) räcker inte längre för att mäta kapitalets magnitud innanför landets gränser. Nationalekonomin är flera tusen miljarder (biljoner).

Analysen blir fortfarande en påminnelse om vilka massiva överskott ett par representanter från storkapitalet har och flödar, från den produktiva sektorn, uppåt i koncernhierarkin utanför landets gränser.

Det här är ingen text som retoriskt hänger ut den helt otroliga mängd akademiker, experter och institutioner som, i flera fall, snedtänkt under hela sin historia. Däremot är det sensationellt att mindretalet inslag korrekt tänkande, gömts undan eller glömts bort. Rätt tänk har förvisso fått en smygande rännesans på senare år men det är likväl hissnande att så sker flera hundra år efter det kapitalistiska systemets genombrott. Flertalet insikter är från de antika civilisationerna, trots allt.

Varje avsnitt utom inledningen börjar som vanligt med en sammanfattning för att underlätta för dem som inte har tid eller ork att gå på djupet. Sista avsnittet är en fristående del om hållbarhetsekonomi och artificiell intelligens som anknyter till det som behandlats hittills.

SAMMANFATTNING 1

En suverän stat skapar pengarna för finansiering av ekonomisk verksamhet, som dras tillbaka ur den privata sektorn med skatt. Skattefinansiering är därmed missvisande. Om staten tar upp mer skatt än den spenderar, så skapas förvisso ett statligt överskott men också ett motsvarande underskott i resten av ekonomin. Det omvända gäller också. Detta är grundbulten i *modern penningteori* (MMT). På liknande sätt *är statskulden en skendiskussion*. Då en suverän stat aldrig kan få slut på sina egna pengar, så *kan statskulden strykas helt* ifall den inte är skriven i utländsk valuta.

Litteraturen framhåller följande begränsningar för suveräniteten: Inflation; statsskuld skriven i utländsk valuta; fast växelkurs; obefintlig export i kombination med importberoende; samt formella hinder.

PENGARNA TAR ALDRIG SLUT

Betalningsmedel i ett land skapas kostnadsfritt av *suveräna* stater. Landets ekonomi finansieras lagligt med dessa pengar, vilket innebär att skatte-finansiering delvis är illusorisk. En suverän stat skapar först pengarna i ekonomin, som sedan dras tillbaka med skatt. I praktiken är det en lek med bokföringssiffror. Detta är utgångspunkten i *modern penningteori* (se t.ex. Kelton, 2020) men det finns andra liknande teoribildningar.

Av detta följer att om staten envisas med s.k. ansvarsfull finansiering, d.v.s. tar upp mer skatt än den spenderar, så skapas följaktligen ett underskott i den övriga ekonomin. Om staten inte är ansvarsfull, i ovanstående bemärkelse, så täcker inte skatten det som spenderas. Då skapas förvisso ett statligt underskott men det uppstår samtidigt ett överskott i resten av ekonomin. Alltså, om ekonomin har två sektorer, en offentlig och en privat, så är det per definition så att statliga/offentliga överskott motsvaras av underskott i den privata sektorn. Omvänt motsvaras underskott i den offentliga sektorn av överskott i den privata. Balanserad budget ger ±0. Samma logik gäller för fler sektorer, t.ex. med en utrikessektor.

Kelton (1998) går igenom dessa fall i sin bokförings-analys av huruvida den amerikanska staten använder skatter eller obligationer för att finansiera utgifter. Hennes slutsats är att 'alla statliga utgifter är finansierade genom direkt skapande' av pengar. Försäljning av statspapper och 'beskattning är bara alternativa sätt att dränera reserver'[1].

Detta innebär också att en suverän stat aldrig kan få slut på pengar så länge den finansierar med sina egna betalningsmedel. Vilket betyder att om statskulden inte är i utländsk valuta, så kan staten välja att stryka den helt. Om dessa villkor gäller, så är hela statsskuldsdebatten i stora drag en skendiskussion, bondfångeri.

---

[1] all government spending is financed by the direct creation of HPM; bond sales and taxation are merely alternative means by which to drain reserves/destroy HPM. HPM = High-Powered Money (monetär bas). Kelton noterar att ±0-fallet i praktiken ej sker exakt.

Som utlovat, sammanfattar detta grundteserna i *modern* penningteori. En förståelse som går på tvären med den ekonomiska teorin som länge dominerat på landets universitet, ekonomiska experters analyser samt den politiska debatten. Som antyds i sista paragrafen, så finns fortfarande vissa begränsningar som avgör graden av suveränitet *i ekonomisk bemärkelse*.

Enligt litteraturen har en suverän stat få finansiella problem i nominella termer men har fortfarande s.k. realekonomiska begränsningar som kan sägas urholka suveräniteten. De största begränsningarna är *inflation*, *lån i utländsk valuta*, *handel i utländsk valuta* samt *fix växelkurs*.

Därtill finns politiska eller formella hinder, t.ex. specifikt regelverk. Till att börja med är realekonomiska i fokus. Sådana är logiskt sett avgörande i en demokrati. Om självfinansieringsmakten undergrävs av tunga faktorer utanför folkviljans omedelbara kontroll, så kommer formella regler inte att kunna ändra på detta i stunden, även om de kan ändra utvecklingen. Om självfinansieringsmakten bara beskärs av formella regler under folkviljans kontroll, så kan dessa helt enkelt ändras. Avgränsningen räcker för att avgöra den viktigaste principfrågan gällande demokratins ekonomiska domän och utsträckning.

Inflation (a) kan bli följden också enligt företrädarna till modern penningteori. Även om det finns en vilja att ifrågasätta den neoklassiska fårans orsakssamband, särskilt i ljuset av klassiska ekonomer, så kunde ifrågasättandet av denna hypotes vara tydligare i deras skrifter emellanåt.

MMT tar förvisso avstånd från mittfårans kvantitetssamband mellan storleksordning på pengar, BNP och priser. Istället fokuserar de naturligtvis på proportionerna mellan pengar in från staten; och pengar ut från den privata sektorn till staten genom skatter. Den övergripande hållningen är att ekonomin – antingen är *över eller vid* full sysselsättning/kapacitet – eller *under* full kapacitet. Det är framförallt i det förra fallet pengar kan leda till överhettning och inflation, även om flaskhalsar och prisstegringar av insatsprodukter kan skapas i det senare fallet (se t.ex. Wray, 2013).

Redan Adam Smith iakttog dock att handelsmännen inte bara träffades för att fika utan för att konspirera mot allmänheten [samhällsvetenskapens kanske längsta konstpaus ungefär här], genom prishöjningar. En annan klassisk invändning kommer från arbetarrörelsen som länge var ännu mer explicit och menade att kapitalägarnas kontroll över prisbildningen kunde användas som ett politiskt vapen.

Därtill karaktäriseras moderna ekonomier av stora koncerner med monopolmakt. Till och med konventionell nationalekonomisk teori tyder på att bolag med monopolmakt kan välja att dra ner kvantiteten på marknader som de ringat in och istället höja priserna. I extremfallet kan drabbade inte ens värja sig, får betala eller slås ut. De flesta ekonomiska skolor pekar i samma riktning och är applicerbara på många branscher. Monopolmakt möjliggör manipulation av priser, kvantitet och kvalitet för att öka lönsamheten. Storbolagens beslut kan smitta av sig indirekt genom ledarroll men också direkt genom att påverka kostnader för andra bolag. Detta gör att prisökningarna även i detta fall kan bli synkroniserade, i enlighet med data. Studier[2] visar att inflation typiskt sett inte drivs av ett fåtal större prisökningar men av mindre, av alltfler företag, under inflationsperioder.

Gängse ekonomisk teori om prisbildning, i en mer välartad konkurrensutsatt marknad, är inte helt irrelevant om marginalerna redan är pressade när en kostnadshöjning, utom kontroll, tvingar konkurrerande företag i samma sits att höja priserna oberoende av varandra. Alternativt, då företagen redan producerar på sin kapacitet och ökade inkomster leder till ökad efterfråga som bjuder upp ett begränsat utbud av varor eller tjänster. Om liknande förutsättningar inte gäller så handlar det om val, möjligen i enlighet med de klassiska invändningarna eller monopol- och nätverksteori.

Med andra ord finns mycket som talar för att expansiv politik som stöds av MMT kan utnyttjas av bolagen för att öka vinsterna på samhällets bekostnad. Statistiken som genereras ser möjligen ut som t.ex. Milton

[2] För referenser till data, se t.ex. riksbankens översikt av Apel, Armelius & Claussen.

Friedmans och liknande kvantitetsansatser, som data vanligtvis förklaras med, utan vara ett mekaniskt orsakssamband. Det behöver alltså inte handla om att ökad efterfrågan bjuder upp priserna på begränsade varor och tjänster. Bolagen kan helt enkelt välja att höja priserna av krass opportunism eller politiska hänsyn även när ekonomin producerar under sin kapacitet och massarbetslöshet råder. Otydligheten kan ha varit kostsam för MMT i termer av trovärdighet mot bakgrund av inflationsökningarna i USA. Diskussion tar avsteg från flera ledande MMT-akademiker på denna punkt. Ekonomen Michael Hudson har dock länge framhållit vissa klass-politiska aspekter, särskilt spekulationens inflationsdrivande funktion inom finans- och fastighetsmarknaden, som ligger nära MMT.

MMT interagerar mer friktionsfritt med resterande punkter, även om slutsatserna sammantaget är annorlunda. Till skillnad från inflationen görs inga större avsteg från min sida heller (b-d), då det är tillräckligt för att ringa in problematiken och bestämma utfallet för Sverige.

Lån i utländsk valuta (b) leder till att inhemsk valuta inte kan betala av lånen direkt. Köp av utländska reserver ökar utbudet av inhemska pengar på valutamarknaden och kan driva ner växelkursen (utländsk valuta per inhemsk), vilket i praktiken innebär att t.ex. fler kronor krävs för att köpa en viss mängd utländsk valuta. Detta innebär i sin tur statskuldens avbetalning motverkas därför att den blir dyrare i termer av svenska kronor. Självfinansieringen är alltså undergrävd till att börja med och sedelpressen är därmed också begränsad. Statskulden är också utsatt för s.k. valutarisker genom spekulation oavsett.

Handel (c) kan ge tillgång till utländsk valuta t.ex. genom att utlandet köper den inhemska för att kunna handla inhemska produkter. Detta sätter förstås också krav på nettoexporten (export-import). Om exporten är försumbar får landet inte tillgång på utländsk valuta på detta vis och efterfrågan på inhemsk valuta sjunker. Om importen dessutom är stor måste landet skaffa utländsk valuta. Båda tendenserna skapar ett nedåttryck på växelkursen över tid om nettoexporten inte ökar. Inflation

importeras därmed då importpriserna ökar när fler kronor krävs för utländska produkter i enlighet med (b) där produkten var utländsk valuta till att börja med. Situationen förvärras självfallet om landet tar lån i utländsk valuta för att understödja sin nettoexport-regim.

Fast växelkurs (d) är en del av Sveriges ekonomiska kris-historia. Om konvertibilitet mot en av de stora valutorna upprätthålls till en fast kurs så kan en uppgång (nedgång) av efterfrågan på utländska (inhemsk) valuta äta upp inhemska reserver på utländsk valuta. Staten kan då ta beslutet att höja räntan för att skapa efterfrågan på den inhemska valutan genom att göra statskulden, d.v.s. obligationerna/statspapper, mer attraktiv för utländska placerare. Detta kan i sin tur t.ex. påverka investeringsbeslut då den högre avkastningen på riskfria statspapper sätter högre krav riskfylld ekonomisk verksamhet. Dessutom kan priset på lånen påverkas. Som bekant chock-höjde riksbanken räntan under den s.k. 90-talskrisen, för att försvara fast växelkurs istället för att devalvera, vilket anses ha lett till en ytterligare försvagning av konjunkturläget.

SAMMANFATTNING 2

Bortsett från formella hinder och politisk vilja, så är Sverige i hög grad suverän i enlighet med litteraturens beskrivning. **(a)** Avstegen som gjordes i teoriavsnittet för inflation är relevanta för Sverige. Bolag höjer priserna utan att det motiveras av pressade marginaler även när ekonomin är i lågkonjunktur eller under kapacitet. Sverige har dock inte sämre förutsättningar än andra länder. **(b)** Sveriges statsskuld är inte nämnvärt beroende av utländsk valuta och andelen avvecklas. **(c & d)** Nettoexporten och bytesbalansen är nästan alltid positiv, Sverige behöver vanligtvis inte lånefinansiera importen. Sverige har dessutom inte fast växelkurs längre.

SVERIGE ÄR SUVERÄNT

Kapitlet går igenom faktorerna (a-d) som kan undergräva den svenska självfinansieringsmakten eller *suveräniteten*, som det heter i litteraturen.

INFLATIONEN

Som tidigare artikel visade, så räcker utdelningskapitalet och utdelningarna från en handfull el-bolag till stora reformer som motsvarar hela utgiftsposter i statsbudgeten. Samtidigt var investeringarna i bästa fall måttliga och gjordes nästan uteslutande av en koncern. Prishöjningar har alltså inte varit motiverade av små marginaler eller stora investeringar. Även om det finns mycket mer att önska av den svenska ekonomiska debatten i ämnen som berörts hittills, så har debatten om obefogade priser varit framskriden också inom akademin och journalistiken. Sammantaget tyder rapporterna på att många fler sektorer gör stora vinster med oskäliga priser, vilket bland annat speglar bristande konkurrens.

Flera bolag valde att marknadsföra prissänkningar till följd av konsumenters missnöje och negativ publicitet. Om en kommentarstyp på nätet får sammanfatta den efterföljande reaktionen på sociala medier så är det kanske dem i stil med ”så mycket för att de var tvungna att höja priserna”. En översikt är överflödig och fler rapporter i samma fåra är att vänta.

Däremot är slutsatsen, mot bakgrund av dessa undersökningar, en viktig utgångspunkt. I Sverige har prishöjningar för livsviktiga förnödenheter gjorts på konsumenternas bekostnad utan motsvarighet i en kostnadschock utom kontroll. Kompensationen täckte inte hela höjningen av elpriserna för många konsumenter och var senfärdig. Risken för omfattande inflationssmitta hade redan hunnit sprida sig, i en ekonomisk svacka med massarbetslöshet.

Därmed är förväntningen att bolag med monopolmakt inte kommer att utnyttja inkomstökningar, som följer av stimulanspaket, i bästa fall orealistisk. Sakläget motiverar kontroll som i ett första steg kan åstadkommas genom återtagandet av allmännyttans utförsäljningar.

El, transporter och annan infrastruktur påverkar priserna i hela ekonomin då dessa kan ses som centrala noder i ett inflationsnätverk där bolag och konsumenter länkas med risker till kostnadsökningar med följdverkningar över tid. Att identifiera ledarna i termer av mer konventionella ekonomiska incitament men också i termer av politiska risker, med en sådan typ av nätverksansats, fördjupar förståelsen av inflationsfenomenet bortom den representativa inflations-varukorgen.

Ett första steg i denna riktning är att fastslå vilka marginaler som finns; vilka kostnadsspridningar som är mest sannolika; och vilken kostnadsdiffusion som ger störst risk för ekonomisk kollaps. Politisk risk kan med fördel avgränsas till kartellbildning i ett första skede längst samma linjer med tillägg för underinvesteringar och kapitaldepreciering. För mer ingående diskussion om politisk risk, se föregående artikel i serien.

Sverige har dock inte sämre förutsättningar än de flesta länder i denna gren. Förväntade beteendeförändringar säger också något om reformerna som lämpar sig som bästa svar, allt annat lika. Exempelvis kan resurser användas till arbetstidsförkortningar utan lönesänkningar. Omfördelningar i termer av livskvalitet istället för inflationsdrivande kvantitet.

LÅN I UTLÄNDSK VALUTA

Villkoret avgörs genom att ta reda på hur stor andel av Sveriges statsskuld som är skriven i utländsk valuta. Enligt riksgäldens mätning 30 september 2022 var statsskulden ettusen miljarder eller en biljon, vilket är 22 % av Sveriges *disponibla nationalinkomst 2023*. För deskriptiv statistik och BNP-definitioner, se Appendix som också sätter siffrorna i relation till *utdelningarna och koncernbidragen*.

Enligt regeringskansliets nya riktlinjer skall andelen utländsk valuta avvecklas fram till 2027. Detta kan verka som MMT-influenser men så är det inte. Målet är att göra förvaltningen så kostnadseffektiv som möjligt i en snävare bemärkelse. Fleråriga utredningar visade helt enkelt att inga kostnadsbesparingar gjordes men medför likväl en valutarisk i form av ”kostnadsvariation”, som regeringskansliet (2022) väljer att formulera det.

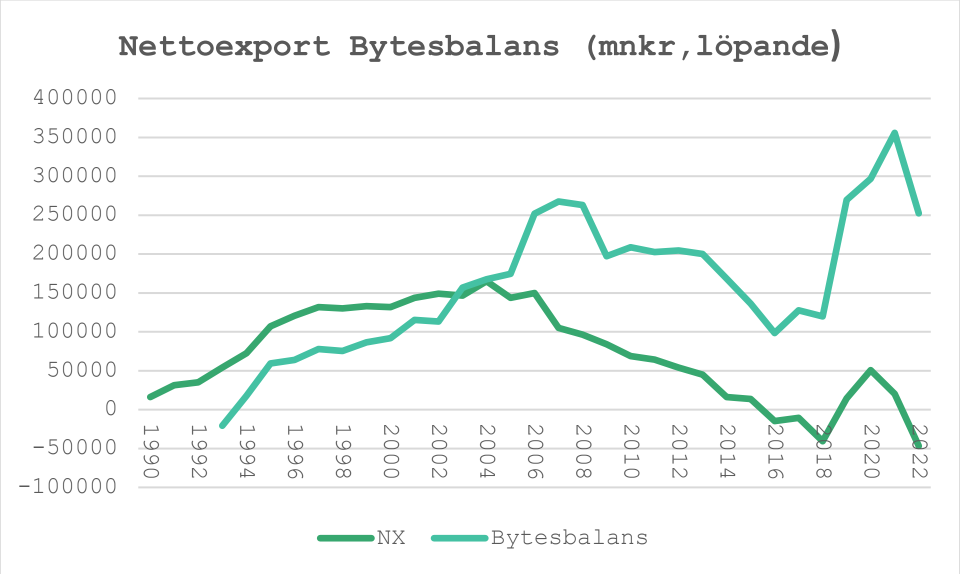
Frågan är alltså i princip redan avgjord här då direktivens lydelse markerar att det rör sig om en summa som kan fasas ut inom ett par år. Riksgälden är dock instansen som ytterst ansvarar för att ta upp lån och förvalta dem. Enligt deras uppgifter (2022) är den så kallade valutaexponeringen via obligationer i utländsk valuta omkring 105 miljarder, vilket är en struntsumma i dessa sammanhang. Den *totala valutaskulden* minskar stadig och var 135 miljarder mars 2023, enligt riksgäldens hemsida.

Om en handfull El-bolags överskott under en tioårsperiod administrerades som en fond, skulle *hela valutaskulden kunna avvecklas*; lämna över 140 miljarder till reformer, investeringar eller buffert; och ändå säkra en profit på över 50 miljarder. Utan att gå händelserna i förväg, antag att Sverige får självfinansieringsmakt (suverän) efter en sådan avbetalning då alla andra villkoren är uppfyllda. Varför inte använda sedelpressen istället?

Då finansiering inte kan vara orsaken till att sådant som statsskuldsräntor betalas av genom t.ex. skatt eller ett fond-arrangemang handlar det till att börja med om att pengar dras ur den ekonomiska cirkulationen och verkar inflationsdämpande. Fonden representerar dock framförallt ett alternativ som Sverige gick miste om. En styrning med samhällsansvar hade tagit viktiga andelar i Europa med gröna alternativ utan att driva på inflationen vid förmånliga exportpriser. Omfördelning av en hög men hållbar tillväxt istället för ett utflöde av överskott till internationella koncernhierarkier. Bolagens rymliga budgetramar disciplinerar snarare styrningen, trots allt; och underlättar utvärdering samt ansvarsutkrävande. För pengarna räcker alltid till för att användas helt fel.

HANDEL & VÄXELKURS

Nettoexporten har varit positiv alla år utom fyra de senaste tre decennierna.

Dessutom är det s.k. *marknadsvärdet* centrerat till Europa, USA (87 % 2023) och Asien. Bytesbalansen, som tar med transfereringar från utlandet, har bara varit negativt ett år (1990). 300 miljarder i genomsnitt under 20-talets inledande år i *2021 års priser*. Med andra ord behöver Sverige vanligtvis inte lån för att kunna betala med utländsk valuta. [3]

Sverige har en rörlig växelkurs numera, vilket gör att landet aldrig behöver bli bankrutt för att den försvarar en fix växelkurs vid en valutaspekulation. Svagare krona ger högre importpriser men exporten stimuleras samtidigt, vilket i sin tur kan stabilisera kursen över tid. Däremot är Sverige ingen världsvaluta, vilket gör att utlandets absorption av kronor är mer begränsad. Detta betyder i sin tur att växelkursen har en större förankring i nettoexporten.

[3] Källor: SCB a, SCB b, SCB c

SAMMANFATTNING 3

Sverige är *suverän*, alltså kan ekonomisk verksamhet som förlitar sig på inhemska resurser alltid finansieras av staten. Detta gäller produktion, konsumtion, investeringar, försäkringar och transfereringar. Statsskulden är alltså inte något större problem för Sverige i nuläget och kommer att så förbli så länge utländsk valuta spelar en underordnad roll. Statliga betalningsmedel kan helt enkelt ses som ett sätt att allokera resurser och reda ut lokala obalanser. En ekonomi med mål som baseras på kvalitetsförbättringar, mer fritid och mindre resurskrävande tjänster är lättare att administrera för lyckade utfall i enlighet med dessa linjer.

Miljövänlig el-export lämpar sig som en grundbult för att öka det hållbara välståndet via bytesbalansen. Återtagande av utförsäljningar kan bryta suboptimalt fokus på utdelningspotential. Dessutom agerar centrala myndigheter i nuläget utifrån felaktiga teorier men gör ibland rätt av fel skäl. Detta tyder på oreflekterad evolutionär anpassning eller signalering.

SLUTDISKUSSION

Sverige har självförsörjningsmakt i termer av statens kapacitet att aktivera landets resurser. I realekonomiska termer är Sverige i betydande utsträckning en *suverän* och kan därför inte få slut på pengar för att finansiera många reformer om medborgarna väljer att utnyttja sin makt.

Statsskulden kan alltså växa, utan att skapa större ekonomiska problem, så länge utländsk valuta förblir en negligerbar del.

Alternativa reformer har diskuterats som måttstockar eller för att tydliggöra samband. Utan att gå in på detaljer så försäkras produktionen ofta genom sedelpressen. Fonder etc. kan stöttas på samma vis. Tillämpning av MMT-perspektivet tyder på att sådana insatser med fördel görs *när produktionen framförallt förbrukar inhemska resurser som det finns gott om* **(*)**.

I sådana fall löser sedelpressen i praktiken allokeringsproblem för att hindra att obalanser på kort sikt sprider sig. Problemet är framförallt att se till att villkoren är satta i förväg, t.ex. vid oförutsedda händelser över en viss gräns, för att ge rätt incitament till effektiv styrning.

Observera att detta också betyder att Sverige inte ens behöver utländskt bistånd, t.ex. EU-stöd för sådan verksamhet. Det tillför inget, i extrem/ideal-fallet (*), om inte valutan är utländsk och kan användas för handel. Att många andra EU länder kan behöva sådana stöd beror på att de har gett upp sin suveränitet genom att vara EMU-medlemmar.

Formella hinder och mandat till större reformpaket är inom demokratins domän. Därmed finns ett stort utrymme för reformer som framförallt utgår från en självhushållningsbudget. Dessa kan förstärkas med importer grundade i en positiv bytesbalans.

Välfärdsökningar som inte tar mycket mer resurser i anspråk är självklart att föredra också mot denna bakgrund. Aktiv ekonomisk politik har mindre realekonomiska begränsningar med resurssnål tjänsteproduktion.

Tidsomfördelningsreformer är därför närmast naturliga. Välfärdshöjningar görs om fler arbetslösa som vill arbeta deltar i produktionen samtidigt som de som redan arbetar får mer fritid – allt annat lika. Delning av lågavlönade jobb minskar det totala lönepåslaget och inflationsrisken. Liknande gäller för medborgarlön och sänkning av pensionsåldern *vid arbetslöshet*.

Debatten i Sverige, som den föregående artikeln i serien också är en del av, har tydligt visat att bolagen gör oskäliga kostnadsökningar som inte motiveras av knappa marginaler eller stora investeringar. Inflationen är därför närmast ett politiskt problem i sektorer där konkurrensmekanismen tydligen inte fungerar. Denna inflation kan därmed undergräva ekonomin i lågkonjunktur utan en utbudsstörning eller extern kostnadschock. I ett sådant skede är det helt orimligt att strama åt ekonomin då det resulterar i en dubbelbestraffning av redan ekonomiskt utsatta grupper. Dessutom är det korrekta verktyget delvist politiskt.

Denna artikel handlar som sagt inte om att peka ut dem som gjort fel. Däremot är det samhällsvetenskapligt intressant att påpeka hur flera institutioner i studien bevisligen inte begriper vilka implikationer deras agerande har. Några är även osäkra på om det finns en objektiv motivering till vissa nyckelbeslut. Riksgälden agerar t.ex. helt korrekt när den avvecklar inslagen av utländsk valuta i statsskulden. Skälen som anges i regeringskansliets beskrivning (2022) är dock inte grundade i en korrekt förståelse av problematiken. Enligt en studie som publicerades av riksbanken finns indikationer på att ekonomiska modeller inte har en särskilt framträdande roll i räntebesluten (Lindé & Reslow, 2017). Flera myndigheter uttrycker sig dessutom mångtydigt. Om den nyssnämnda studien ses som en del av en mediestrategi, så är den i linje med just detta.

Sammantaget tyder det institutionella beteendet på att det görs justeringar som kan vara optimala men utan grund i fullt rationella beräkningar. Det handlar alltså snarare om en evolutionär anpassning som approximerar rationellt beslutsfattande genom uppdatering. Häri ligger en av nycklarna till att förstå det post-moderna förhållningssättet i samhälle och kultur. Otydligheten ger utrymme för flexibilitet med en evolutionär fördel i termer av justeringar och signalering. Det är anmärkningsvärt att national-ekonomiska teorier är förknippade med samma otydlighet. Det finns lite som talar för att Sverige är unikt i detta avseende.

Välfärdshöjningar genom tidsallokeringar, resurseffektiv tjänsteproduktion och ökade investeringar för grön el-export utgör sammantaget ett första steg i en hållbar tillväxtstrategi som är förenlig med ett modernt synsätt på statens finansieringsmakt.

Denna kräver dock att samhället tar större ansvar över bolagsstyrningen, med en sammanhängande strategi för effekter på tredje part. I nuläget fordrar ett sådant grepp att utförsäljningen av samhällsbärande bolag återkallas. Hållbar tillväxt kräver dock mer.

SAMMANFATTNING 4

Artikeln avrundas med en *fristående* diskussion om Artificiell intelligens (AI) i en hypotetisk ekonomi. Denna klarar hållbar tillväxt med en verksamhet som bygger på generella moduler. Dessa optimeras över tid för att bli alltmer återvinningsbara och användbara mellan alltfler sektorer. Om ekonomin kommer tillräckligt nära den teoretiska gränsen för återanvändningsbarhet, så upphör den kreativa förstörelsen att vara akut existenshotande. Historiska anläggningar och varor kan då återanvändas och kombineras till uppdaterade ekonomiska resurser med minimalt miljöavtryck. Skillnader suddas ut mellan branscher, varor och produktionsanläggningar som alltmer realiserar sin potential i kombinationspaket. Avslutningsvis diskuteras modulsystemets ekonomiska politik mot bakgrund av MMT, heterodox- och neoklassisk teori. Samhällsresonemang står i centrum, inte teknisk deus ex machina.

HÅLLBARHETSPARABELN

Om jag hade skrivit om återvinningsbar modulär design som den underliggande principen för produktionen för femton år sedan, när jag tänkte på det, hade det kanske varit något av en nyhet. Idag får jag nog göra tillägget att artificiell intelligens bör utnyttjas, för optimering av de återvinningsbara modulerna, för att vara mer samtida.

Fördelen med produktion och konsumtion i återvinningsbara[4] moduler är givetvis att produkterna inte behöver slängas ifall en del går sönder. Dessutom skapas incitament för specialisering i återvinningsbarhet och förfining av variationsutrymmets dimensioner. Därmed ges förutsättningar till förlängd livslängd genom reparation, med bibehållen kundupplevelse genom variation.

---

[4] Återanvändbart och återvinningsbart används som synonymer förutom när det finns en poäng med distinktion som *markeras*. Det förra kan också sägas omfatta det senare.

Även om bolag åstadkommer liknande design i vissa branscher, så har de färre incitament att göra mer än vad de tjänar pengar på. Incitamenten kan t.ex. få blomma ut ifall det handlar om lyx-produkter som ändå är ämnade att existera under oöverskådlig tid. Bolagen har dock färre incitament att utnyttja denna designs fulla potential om det innebär att livslängden inte garanterar tillräckligt stor konsumtion av nya produkter eller tjänster.

Om variationspotentialen är alltför tillfredställande kommer kundens kreativitet dessutom att riskera utdelningspotentialens expansion, särskilt om det är möjligt att kombinera modulerna med andra bolags varianter. Det finns alltså starka incitament till utestängning genom att göra plattformen exklusiv, enligt standard-konkurrenshandbokens alla regler. Prenumeration på återvinningsbara plattformar möjliggör en medelväg men kräver fortfarande stora investeringar.

Ambitionsnivån för hållbar tillväxt i enlighet med återvinningsbara modulära plattformar kan inte vara annat än grandios i en tid då mänskligheten tar hjälp av artificiell intelligens. Investeringsproblemet kan givetvis i vanlig ordning läggas på staten när det gäller utvecklingen av gemensamma plattformar som bolag sedan kan konfigurera.

Problemen som AI måste lösa här handlar om hur plattformarna kan utvecklas för att maximera återvinningsbarheten för en viss bransch – och hur en sådan design påverkar andra branschers tillgång till modulerna – och deras designmöjligheter, för att optimera resursanvändning, som i sin tur på samma vis måste ta hänsyn till varje annan bransch och ner till varje enskild modul. Varje modul är därför en spelare vars strategier är egenskaper som samverkar med alla andra delar.

Designen måste skapa så stora positiva effekter på tredje part som möjligt över tid. Inom varje enhet gäller att nya moduler och framtida produkter måste vara optimala givet projektets historia. En sådan ekonomis produkter handlar snarare om *kombinationspaket* som omvandlar ekonomins för konsumtion och produktion.

Kombinationspaket kan för framställningens skull ses som en mängd moduler; som kan sättas ihop med en mängd avsedda planer; men som ingår i en (möjligen tom) mängd utelämnade planer. Inget hinder att dessa planer interagerar med andra branschers om de är bästa svar till varandras. Varje paket har utfall över tiden där en viss plan realiseras och där systemet kan falla tillbaka på övriga orealiserade planer när det förändras. Detta gäller för enskilda varor, produktionsmedel, branscher och ekonomier.

Iterationerna kan resultera i nivåer där nyckelspelarna måste optimeras för att kunna optimera sitt samspel, med varje annan, i alla möjliga branscher. Trots att diskussionen är informell, så är spekulationer kring dimensionerna i processens geometri utanför ramarna.

Det dock möjligt att konstatera att om modulerna skall kunna användas mellan tillämpningsområden och branscher över tid, så måste de vara generiska och utesluter inte universell designkodning/konfiguration i delsystem. Speciellt måste sådana generiska moduler kunna interagera med sig själva, med konstruktioner av en enda modultyp, där den enklaste stabila plantypen involverar en multipel av en enda modultyp.

Med andra ord kan kraven bli sådana att modulerna måste kunna kombineras till vad som helst i teorin. Inget i utgångsläget utesluter att fungerande delar av produktions- eller varurummet är enskilda moduler.

Beräkningskostnaderna minskar med system som inte kräver hyper-rationella aktörer då incitamenten är tillräckligt starka för vissa utfall. Precis som för statsbyråkrater och företagsledare, så kan evolutionära krafter verka genom justeringar för att de skall hitta rätt till slut och framstå som rationella. Liknande förhållningssätt kan vara användbara för AI-designen genom att rimligt stora förbättringar blir vägledande utan att de är perfekta vid tillämpning. I praktiken blir spelplanen mer förutsägbar då regler godtas om de kvalificerar som tillräckligt stora förbättringar, i enlighet med utredda kriterier för social och ekologisk hållbarhet m.m.

Utrymme för återvinning skapas ifall råvaru-kombinationer som inte kan *återvinnas* istället kan *återanvändas* optimalt med rätt design. Sådana kan för framställningens skull tänkas som återvinnings-atomer i detta specifika avseende. Om det vore möjligt att ge dessa atomer en universell design, så kunde de *återanvändas* i princip i alla möjliga sektorer.

Incitamenten premierar omvandlingen mot ett alltmer hållbart system. Simuleringar av isolerade produktionssystem som dessutom premierar generiska återvinningsbara moduler kan vara vägledande för implementering på begränsad skala. Det är inte överraskande ifall matematiska teorem blir avgörande för att minska söktiderna i det initiala skedet; och för att begripliggöra designen framöver. Det är frestande att påstå att militära tillämpningar blir tongivande och sprider sig, helt i linje med välkänd fransk sociologi om det moderna övervakningssamhället. Generella moduler som genererar ett informationsöverskott om designen kan dock bli ett problem som utmynnar i en annan designtradition. Flexibiliteten måste maximeras givet strategiska informationsrestriktioner.

TIDSLINJEN

Konvergensen av återvinningspotentialen bör gå mot ett teoretiskt maximum. Om utvecklingen ligger tillräckligt nära denna kan hållbarheten garanteras genom att gamla spår byts ut med minimalt resursslöseri. Som redan noterats, kan utrymmet vara begränsad för vissa sektorer.

Den kreativa förstörelsen upphör därmed att undergräva civilisationens överlevnadsmöjligheter, i takt med att resursbasen skonas. Ordning beseglar inte längre ödet med oanvändbara ruiner. När det gamla får återanvändningspotentialen optimerad, förenklas konfiguration av den ekonomiska historien för maximering av framtida välstånd.

Utvecklingens historieberoende minskar också när korrigering av misstag blir mindre kostsamt. Därmed förändras förutsättningarna för risktagande och investeringar. Försäkringarna kan finjusteras mot specifika delar för att

återställa funktion, med mindre kostnader som följd. Omvandlingstrycket kan öka utan lika dramatiska strukturella kriser, förknippade med s.k. långa vågor, när centrala samverkande ekonomiska områden blir obsoleta.

Den andra viktiga aspekten är rum-tiden, speciellt mellan enheter. Namnet till trots är den kanske den mest lättbegripliga. Modulär produktion gör att gränserna suddas ut mellan enskilda enheter inom en given anläggning; samt mellan anläggningar, branscher och ekonomier.

En verksamhet som är klar för dagen flyttas för att bli produktionsbasen för delmängder av en helt annan verksamhet som arbetar på kvällen och delar kan fasas ut till ytterligare en enhet som står på natten. Poängen är att detta kan fungera mellan varuslag som tidigare tillhörde olika branscher. Därmed måste optimeringsproblemet ta med rumsliga begränsningar och transporter i beräkningen vid resursbrist, d.v.s. ändligt antal moduler.

Gränserna mellan produktionsanläggningar och konsumtionsvaror suddas ut om det ger fördelar. Anläggningen skulle t.ex. kunna transportera sig självt efter konfiguration och sedan bistå med modulerna i nästa anläggning, om det är fördelaktigt med en sådan flytt. Resursdepåer med informationsöverföring av ritningar är tidstypiska komplement men som t.ex. förutsätter att det är kostnadseffektivt ur hållbarhetssynvinkel att generera nya moduler i realtid, även med tids- och resursrestriktioner. Detta nämns här för att understryka att åberopandet av specifika tekniska spekulationer inte ersätter resonemang i denna framställning.

MODULSYSTEMETS EKONOMISKA POLITIK

Samhällsrestriktionerna är avgörande. Dessa föranleder frågor gällande automatisering som gynnar mänskligt deltagande i produktionen, underhåll och ekonomiskt ramverk. Bör bolag tillåtas konkurrera om utdelnings-potentialens expansion? Får AI äga? Ekonomisk politik?

Tidsandans kanske mest ikoniska fråga är i vilken utsträckning AI skall se biologiska entiteter som modulära resurser för att optimera välståndet; och i vilken fas modifiering av den biologiska entiteten tillåts. Kort sagt är frågan i vilken utsträckning AI skall tillåtas sudda ut gränserna mellan biologi, maskin och ekonomi. Det är tänkbart att AI över en viss begåvningsnivå får egna strategiska intressen som är kopplade till nya gränsdragningar. Spekulationerna i denna ådra framstår som en allegori som matchas av en persistent oro över maktfullkomliga eliter, en rubbning av maktbalansen eller en statsmakt utom demokratisk kontroll.

Rädslan för att bli överflödig 2020 är ett medelklasseko som började bland arbetare på 1970-talet i de industriparker där kontorsmiljöerna idag många gånger är belägna. 00-talets förhoppningar om ett mer kunskapsintensivt samhälle skulle ersätta kapitalintensiva industrier är på god väg att infrias och vi har fått precis det vi önskat. Automatiseringen leder till att människor också denna gång blir överflödiga ur kapitalägarnas synvinkel därför att produktionsmedlen laddas med hela civilisationers ansträngningar och kunskap. De som äger dessa medel blir därför fantastiskt rika medan de grupper som tvingas konkurrera om deras gunst får en sämre förhandlingsposition. Utbildningen blev en otillförlitlig skyddsamulett mot dessa krafter.

Industriledares rop på att begränsa AI-utvecklingen är ett tecken på att teknikens fulla potential inte längre tillvaratas inom det nuvarande samhällssystemets ramar. Analysen och förutsägelsen gjordes redan när det nuvarande systemet fortfarande var nytt på 1800-talet. Då betonades medföljande sociala konflikter som överensstämmer med dem vi ser runtom i världen i skrivande stund.

Även den mest förfinade modulära ekonomin skulle drivas långt under sin potential med inkomst- och egendomsfördelningen samt den ekonomiska politiken som varit förhärskande i det nuvarande systemet. Bolag i monopolställning och ägargrupper har fortfarande intresse att skapa brist för att driva upp priserna; monopolisera modulerna; samt upprätta hierarkier under deras befäl. Människor utan en försäkrad basinkomst eller

liknande arrangemang skulle fortfarande disciplineras på en arbetsmarknad som ständigt hotar att göra dem överflödiga. Exklusiv konsumtion skulle fortfarande riskera att modulerna bara används för att reproducera lyx för en sluten krets som vill intensifiera sitt välstånd.

Modulernas planer kan fortfarande användas för att markera vilka som är oönskade, för att minska risken för konkurrerande koalitioner som kan rubba privilegiesamhället. Om det råder konflikt mellan eliter, så är dessa fortfarande beroende av människor som är villiga att strida.

Akademierna skulle fortfarande kunna premiera ekonomer som försvarar besparingar, lönesänkningar; lyfter fram underskott och bristande resurser. Dessa skulle fortfarande kunna argumentera att skatten måste höjas eller att staten måste ta alltför kostsamma lån för att folkflertalet skall kunna få det bättre, allt annat lika; plädera att skattesänkningar bör göras, så att modulägarna skall vara villiga att omfördela en del av sina moduler, utan att riskera en sänkning av sin lyxkonsumtion. Det senare skulle dock fortfarande bara nämnas av den mer radikala falangen. Kronan på det nationalekonomiska verket förklarar att för mycket modul-pengar jagar alldeles för få moduler, med hänvisning till redan höga modul priser. En skakig börskurs tyder på sämre tider framöver, sägs det, med allt vad det innebär för folkflertalet.

En stat som antingen inte genererar tillräckligt med modul-pengar eller envisas med statliga överskott – d.v.s. underskott i den övriga ekonomin – skulle räcka för att låta påskina att akademins ekonomer gör en korrekt grundanalys. Statliga reformer och produktion innebär att staten har en konkurrerande ekonomisk verksamhet som tar moduler, tid och mänskliga resurser i anspråk. Detta skulle kunna sätta allt på sin spets då staten alltid kan trycka mer pengar och bjuda på vilket pris som helts för moduler inom landets gränser. Om priserna höjs oskäligt mycket skulle det bli helt uppenbart att modul-ägarna gör så för att de ytterst inte vill släppa ifrån sig kontrollen över modulerna.

De som tvingas arbeta hårt i hela sina liv och därmed inte är så insatta, ofta helt i onödan annat än för att upprätthålla hierarkin och stridsberedskapen, skulle ändå begripa utsagor som ”modul-ägarna höjer priset på samhällets bekostnad, tråkigt att jag får betala mer”. Ett potentiellt hot, då det är förstadiet till att förstå situationen och eventuellt börja organisera motstånd, utan att det finns en akut kris. Sådana grupper skulle fortfarande kunna höra att de får skylla sig själva; och att dem längst upp i hierarkin, på motsvarande vis, förtjänat sin plats.

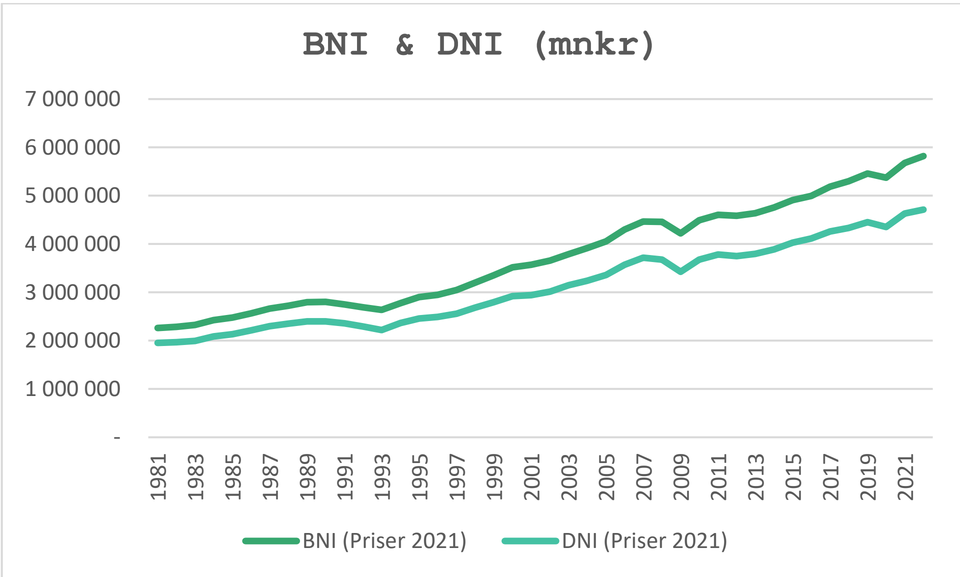
Medierna skulle dock fortfarande kunna administreras för att göra strategiska undantag som kontrar kritiker, exempelvis när korruptionen eller inkompetensen är bortom all rimlig förnekelse. Annars är främmande makt; enskilda individer; eller mindre priviligierade grupper fortfarande närmast optimala syndabockar. Den gemensamma nämnaren är att de kan åberopas som externa chocker, vilket ger skydd mot systemkritik.

Om AI kan ersätta människans intellekt så kan den dock användas för att utveckla samhällssystem. Samhällsplanering, investeringsberäkningar, bolagsstyrelse, årsrapporter och presidentanföranden kan i sådana fall möjligen skötas av AI-moduler. De som riskerar att bli överflödiga är med andra ord kapitalister, byråkrater och elitpolitiker. Då försvararna av privilegiesamhället ofta insisterar på att liknande gruppers rikedomar baseras på talang, så faller också grunden för ojämlikheten enligt demagogernas egna argument.

APPENDIX

BNP-DEFINITIONER

BNP är summan av förädlingsvärdena i ekonomin under ett år. Förädlingsvärden drar av insatsprodukter, d.v.s. det är varor och tjänster för s.k. slutgiltig användning som räknas. Bruttonationalinkomsten (BNI) räknar också med kapital och löneinkomster över gränserna för de som är permanent bosatta i landet. Den disponibla nationalinkomsten justerar framförallt för depreciering av tillgångar samt gåvor och andra transfereringar över gränserna. För noggrannare definitioner, se SCB:s hemsida. Siffrorna i grafen nedan angivna i 2021 års priser.

BNI och DNI var omkring 5,8 respektive 4,7 biljoner 2022, d.v.s. 5800 respektive 4700 miljarder. Bruttonationalinkomsten (BNI) är BNP plus kapital och löneinkomster över gränserna för permanent bosatta i landet. Den disponibla nationalinkomsten (DNI) är BNI justerad för depreciering av tillgångar samt gåvor och andra transfereringar över gränserna. Sifforna är angivna i 2021 års priser.

Statsskulden består framförallt av statsskuldsväxlar och obligationer och är redovisad i nominella priser. Den var över en biljon 30 september 2022 eller närmare bestämt 1 073 370 075 727 kr, vilket alltså är i samma storleksordning som den disponibla nationalinkomsten.

REFERENSER

Apel, M. Ardelius, H. & Claussen, C. Nivå på Inflationsmålet – en problemöversikt. Penning- och Valutapolitik 2017:2 (Riksbanken).

Kelton, S (1998). Can Taxes and Bonds Finance Government Spending? Levy Economics Institute. Working Paper No. 244

Kelton, S (2020). *The deficit myth – modern monetary theory and how to build a better economy*. John Murray

Lindé, J. & Reslow, A. (2017). En myt att Riksbankens prognoser styrts av modeller. Penning- och Valutapolitik 2017:1 (Riksbanken).

Wray, R (2013). Modern Money Theory 101 (Randal Wray, 2013). Levy Economics Institute. Working Paper No. 778

Regeringskansliet (2022). Riktlinjer för statskuldens förvaltning.

Riksgälden (2022). Sveriges statsskuld 30 september 2022.

STATISTIK

SCB = Statistiska Centralbyrån

SCB a. Nettoexport/handelsnetto.

SCB b. Bytesbalans. [FM0001A4].

SCB c. Sveriges handel, världsdelar.

SCB d. BNI & disponibel nationalinkomst. [NR0103DT]